

Interpretarea simultană. Caracteristici (I)

Georgiana Lungu-Badea
Universitatea de Vest din Timișoara

Résumé

L'objet de cet article est de présenter succinctement les caractéristiques d'un « mode de communication très spécifique » (Seleskovitch, Lederer, 1993) : l'interprétation simultanée. Nous montrons (cf. Gile, 1995) les opérations correspondant à chaque étape du processus d'interprétation qui se déroule en cabine et les facteurs (eg. les caractéristiques prosodiques — voix tremblante, ton agité, nervosité, monotonie, etc. —, le décalage et le degré de simultanéité entre le discours d'origine et le discours interprété) qui influent sur la décodification du dit. La compétence linguistique et la compétence interprétative permettront à l'interprète de gérer le traitement et la reproduction de l'information reçue dans un rythme imposé par l'orateur.

0. Introducere

Interpretarea este o traducere orală care include toate elementele producerii sensului : interlocutorii nedespărțiți de timp și spațiu formulează un mesaj într-o limbă contemporană, subiectele abordate aparțin unor realități și experiențe comune, marcate cultural¹.

Interpretarea simultană (IS) se efectuează respectând ritmul normal de exprimare spontană a oratorului. Interpretul se confruntă cu două probleme : prima privitoare la înțelegere, adică la prima ascultare a informației exprimată în limba sursă (LS), a doua referitoare la reformularea acestei informații astfel sesizate în limba țintă (LȚ), într-o formă care să îi permită publicului țintă (PȚ) să o înțeleagă imediat.²

Vom prezenta în cele ce urmează operațiile caracteristice IS (Gile, 1995) și factorii care garantează receptarea discursului sursă (DS) de interpretat, urmând să prezentăm într-un alt articol modul de funcționare a discursului, enunțarea, simultaneitatea și restructurarea sintactică și informațională a DS.

Atât cât durează, semnele lingvistice orale oferă celor care au cunoștințele necesare (tematice, terminologice și lingvistice) posibilitatea de a decoda mesajul pe care ele îl vehiculează. Dar discursul oral, pronunțat o singură dată, prezintă și riscul de a nu fi înțeles, fiindcă unele dintre aceste semne nu au fost distinse corect și, deci, au fost recodate incorect. Reluarea sau reformularea nu sunt deloc inutile. Ele permit prelungirea timpului de percepere și, respectiv, a celui de reflecție. Repetițiile, obositoare pentru cititor, sunt vitale pentru auditor datorită ritmului de „volatilizare” a discursului sursă (DS). Acestea îi facilitează PȚ sesizarea sensului. Incorectitudinile gramaticale, frazele neterminate, anacolutele care distrug continuitatea lecturii trec cvasi neobservate în cazul receptării orale; iar intonația poate conferi enunțurilor, incoerente la citit, un sens limpede la receptare orală.

Caracteristicile oralității îi marchează în grade diferite pe oratori, oricare ar fi limba (maternă și / sau sursă) de prezentare a discursului, așadar ele marchează și calitatea interpretării a cărei formă, prin definiție, este

¹ Seleskovitch, Lederer, *Interpréter pour traduire*, 179.

² Seleskovitch, Lederer, *Interpréter pour traduire*, 37.

reconsiderată și improvizată. Nici interpretii nu se exprimă mai bine decât oratorii. Trebuie reamintit că destinatarul real al interpretului realizează o receptare auditivă și nu vizuală a DS. Ceea ce umărește destinarul sau PȚ este sensul intervenției. Ezitățile și reluările sunt, adesea, de o mare utilitate pentru interpret întrucât îi creează acestuia posibilitatea de a diminua densitatea informativă a mesajului și, totodată, îi permit să reflecteze mai mult asupra unor părți din mesaj. De acest din urmă beneficiu se bucură și PȚ.

1. Operațiile interpretării simultane (IS)

Cele două operații imediat observabile sunt *ascultarea* sau perceperea auditivă și *enunțarea* sau restituirea DS în limba țintă (LȚ). Aceste operații sunt cvasi simultane: în timpul ascultării unui segment B din DS, interpretul restituie un alt segment A din DS și, paralel cu restituirea lui B, va efectua ascultarea unui alt segment de discurs C:

Percepere auditivă: BBBB	CCCCC
Restituire : AAAAAA	BBBBB

Pentru ca restituirea segmentului B să fie posibilă în timpul percepției segmentului C, este necesar ca interpretul să-l fi conceptualizat deja în timpul restituirii segmentului A. Transformarea segmentului B în amintire cognitivă face posibilă restituirea acestuia.

Pe lângă realizarea cvasi simultană a celor două etape ale IS, interpretul trebuie să aibă conștiința mediului profesional înconjurător și să exercite un control auditiv asupra DȚ produs. Interpretul joacă simultan două roluri: 1) când percepe DS, se află în situația de receptare a interlocutorului și 2) când restituie DȚ, execută rolul locutorului. În această din urmă calitate, își percepe propria voce și își controlează dicția, debitul, elocuiunea.³

IS nu este marcată doar de operații fundamentale și secundare, ci și de fenomene intermitente. Procesul de interpretare nu este uniform. Dacă, în majoritatea cazurilor, ceea ce emite interpretul decurge din conceptele de enunțat și este reflectarea ideii de exprimat, în alte situații se impune ca acesta să redea semnificații exacte. Interpretul trebuie să recunoască dublul aspect al limbajului oral utilizat de locutor — limbajul reflex și cuvintele alese deliberat — și să le păstreze în interpretarea sa.

Să adăugăm operațiilor deja menționate înțelegerea limbii, care se disociază de conceptualizarea conținuturilor enunțate, și traducerea lingvistică, cel de-al treilea generator al exprimării interpretatului⁴.

În total opt operații (Gile, 1995) pot fi detectate în etapa de percepere auditivă caracteristică IS, fiecare dintre ele putând să survină în același timp

³ Aceste operații evidente se manifestă diferit de la un interpret la altul. De exemplu, manifestarea unui aspect extralingvistic este clară și împărtășită de interpret PȚ (schimbarea de oratori, de pildă), în timp ce altul poate opta pentru a nu informa PȚ, presupunând că acesta observă singur că s-a produs o schimbare de orator. Nesemnarea acestei schimbări poate produce confuzie în cazul în care PȚ nu realizează, datorită monotoniei vocii interpretului, rămas același, că oratorul s-a schimbat.

⁴ Precedentele două sunt: enunțarea impusă de amintirea cognitivă și enunțarea determinată de redarea semnificațiilor specifice.

cu altele. În mod cert, interpretul nu le gestionează întotdeauna în același timp, el efectuează o navetă între mai multe operații.

2. Tipuri de operații

În interpretare intervin operații permanente cu o manifestare constantă și operații permanente discontinue.

2.1. Operații permanente, cu o manifestare constantă.

2.1.1. Perceperea auditivă a DS. Interpretul realizează această operație în același timp cu 2.1.2., 2.1.3. și 2.1.4. Perceperea auditivă este suportul acustic al IS. Calitatea DS influențează calitatea restituirii în LȚ. Oratorul este preocupat să își exprime intențiile, gândurile, nu să facă exerciții de dicție, de aceea, urechea interpretului se confruntă adesea cu situații în care nu percepe complet sunetele care formează cuvintele pronunțate în lanțul vorbirii. La rândul lui, interpretul este concentrat să înțeleagă în vederea efectuării operațiilor intelectuale indispensabile înțelegerii DS și mai puțin să reconstituie forma sonoră a DS. Acesta este și motivul pentru care unii interpreți, fără stagii lingvistice în țara LS, preferă să inverseze sensul interpretării din limba maternă (fiind foarte sensibilizat la ascultarea ei) spre limba străină.⁵ Dacă perceperea auditivă se desfășoară în condiții defectuoase, interpreții se vor confrunta cu dificultăți sporite. Doar experiența lingvistică, terminologică și interpretativă pot contribui la depășirea și rezolvarea acestor probleme. Dintre formele orale pe care le receptează interpretul, doar unele trezesc un ecou cognitiv.⁶ Impedimentele percepției substantivelor proprii ori a siglelor, tot mai prezente în dezbateri și reuniuni, determină omiterea acestora. Și cuvintele tehnice pot ridica uneori probleme similare: atunci când interpretul ignoră forma lor verbală, acestea devin imposibil de înțeles și, deci, de redat. Adesea însă, forma lor este cunoscută fiindcă limbajul tehnic împrumută cu ușurință termeni existenți cărora le

⁵ Fenomenul este frecvent. Un aspect care merită menționat și ridică probleme este pronunțarea substantivelor proprii, mai ales a toponimelor exonime franțuzești care solicită interpretului eforturi suplimentare de recunoaștere a endonimelor. Astfel, pentru exonimele franțuzești *Ancône, Brèche, Brindes, Calabre, Crémone, Gênes, Haut-Adige, Livourne, Mantoue, Milan, Naples, Ombrie, Ostie, Pérouse, Trente, Turin* etc. se reportează direct endonimele italiene *Ancona, Brescia, Brindisi, Calabria, Cremona, Genova, Alto Adige, Livorno, Mantova, Milano, Napoli, Umbria, Ostia, Perugia, Pisa, Siena, Torino, Trento, Verona* etc.; exonimele franțuzești *Aix-la-Chapelle, Bade, Brême, Cologne, Iéna, Mayence, Munich, Nuremberg, Saint Hyppolite, Sarrebruck, Trèves, Tubingue, Tyrol* etc. sunt reportate în română din germană: *Aachen, Baden, Bremen, Jena, Köln, Maintz, München, Nürnberg, Saint Pölten, Saarebrücken, Trier, Tübingen, Tirol, Wolfsburg*; *Cadix, Cordoue, La Corogne, Grenade, Majorque, Minorque, Pampelune, Saint Jacques de Compostelle, Salamanque, Saragosse, Séville*, etc. sunt redată prin endonimele spaniole *Cadiz, Córdoba, La Coruña, Granada, Mallorca, Menorca, Murcia, Pamplona, Salamanca, Santiago de Compostela, Zaragoza, Sevilla* (sau *Sevilla*); *Cantorbéry, Cornouaille, Douvres, Édimbourg, Lancastre*, prin reportarea endonimelor engleze *Canterbury, Cornwall, Dover, Edinburgh, Lancashire*.

⁶ În unele situații, pentru traducerea cifrelor, interpretul trebuie să perceapă forma completă a cuvântului (cazul numeralelor compuse din franceză).

oferă un conținut nou. O problemă de percepere auditivă ridică termenii care apar sub formă de secvențe, precum: *acide glutamique décarboxylase* (GAD), *acide gamma-aminobutyrique transaminase* (GABA T). Gradul de familiarizare cu acești termeni diferă la locutorii (profesioniști în domeniu) care îi folosesc regulat și la interpret care îi aude și utilizează rar. De aici și exprimarea uneori anevoioasă.

2.1.2. Înțelegerea LS. Etapă a procesului de interpretare, înțelegerea se realizează cvasi simultan cu perceperea auditivă. Pentru realizarea înțelegerii, interpretul apelează la o serie de elemente, precum contextul situațional (reprezentând contextul de emisie / producere a textului de origine, semnificația sursă), contextul cognitiv, contextul verbal, contextul socio-verbal general sau extralingvistic.

2.1.3. Conceptualizarea (formarea unei amintiri cognitive prin integrarea fragmentelor succesive din lanțul vorbirii în bagajul cunoștințele anterior asimilate), fenomen eminamente intern, demonstrează maniera în care se asociază înțelegerea elementelor lingvistice cu informațiile și cunoștințele aduse de DS.⁷

2.1.4. Enunțarea bazată pe memoria cognitivă este o operație de aceeași natură ca și precedenta. În acest caz, exprimarea lingvistică este determinată doar de cunoașterea tematică.

2.2. Operații permanente și discontinue sau cu manifestare intermitentă

2.2.1. Conștientizarea situației. Elementele situaționale care exercită o influență asupra percepției auditive și a înțelegerii lanțului vorbirii⁸ sunt cele care interesează aici. Gestionarea incorectă a elementelor situaționale poate duce la erori de sens. Factorul vizual permite identificarea fără dificultate a oratorilor care se succed, observarea a ceea ce se petrece în sala și la tribună.

2.2.2. Controlul auditiv⁹. Interpretul nu se limitează la a reda informația pe care o aude, el își ascultă vocea (ca orice locutor) pentru a verifica concordanța dintre intenția sa de reformulare și expresia formulată în LTJ. Controlul auditiv se exercită (trebuie să se exercite) permanent și contribuie la ameliorarea exprimării stângace, corectarea lapsusurilor punctuale și pasagere¹⁰. În

⁷ De exemplu *L'hiver 98/99* redă rom. *Până la sfârșitul iernii, februarie 1999...* Precizând *l'hiver* (oratorul face trimitere la anotimp), interpretul utilizează complementele cognitive.

⁸ Să luăm un exemplu de complement cognitiv pe care situația îl furnizează semnificativului. De pildă, într-o conferință, un participant cu o intervenție în PowerPoint, prezentare de diapozitive etc. îi spune tehnicianului: „Lumina, vă rog!”. Tehnicianul va stinge luminile, pentru ca după câteva minute să le reaprindă la aceeași comandă. Contextul situațional permite înțelegerea accepției contextuale a cuvântului „lumină”.

⁹ A se vedea : ... *discuter immédiatement de la ...du problème de la période d'essai ; L'iran accepte de exporter... d'exporter.*

¹⁰ Cuvinte cu forme asemănătoare celor pe care vrea și trebuie să le pronunțe, din cauza unei utilizări mai frecvente, pot veni mai repede în minte și „pe limbă”. Transcodarea improprie a unor sigle, datorată acelorași asemănări : SNCF (Société nationale des Chemins de Fer de

simultană, interpretul ia cunoștință de cuvintele pronunțate atunci când se pregătește să le pronunțe, astfel că, dacă își ascultă propriul discurs, poate să se întrerupă și să revină asupra lui pentru a se corecta. În mintea interpretului de IS se află două prezențe auditive : a oratorului care emite DS și a propriei voci care exprimă DȚ. Între aceste două instanțe trebuie să își împartă atenția auditivă și să se concentreze asupra uneia sau a alteia, în funcție de exigențele discursului. Controlul auditiv îi mai permite interpretului să anticipe DS, caz în care interpretul îl ascultă doar pentru a verifica dacă ceea ce a prevăzut este conform cu DS. Sunt posibile două anticipări ale DS : una lingvistică (vizând cologațiile, sintagmele fixe, conectorii logici¹¹ etc.), în care un element anunță prezența iminentă a următorului; cealaltă de ordin intelectual, intervenind atunci când, după enumerarea câtorva argumente, interpretul deduce concluzia și încheie DS sau reflectă înaintea oratorului. Cele două tipuri de anticipare îi permit interpretului să își slăbească pentru câteva secunde atenția auditivă. Totuși, interpretul trebuie să păstreze în memorie și forma și conținutul dat fiind că se poate întâmpla ca DS să îi infirme anticiparea, obligându-l să restructureze fraza.

2.3. Operații discontinue și punctuale

2.3.1. Transcodarea, reportul sau redarea automată a unei unități de traducere (UT) din DS. Uneori cuvintele sunt calchiate după LS, ceea ce sugerează o asociere automată între LS și LȚ.

2.3.2. Evocarea semnificanților specifici sau restituirea prin evocare (descriere) deliberată a unui termen din LS este o operație asimetrică, neregulată, care se produce atunci când interpretul, străduindu-se a găsi cuvântul adecvat, optează în cele din urmă pentru determinologizare. Rezultatul acestei operații este oarecum asemănător cu cel al operației 2.1., dar mecanismele diferă. În primul caz asocierea este automată, în al doilea, este evocat termenul specific. Nu natura cuvintelor este în discuție, ci mecanismul vorbirii. Interpretul asociază intenționat un semnificant determinat cu sensul lui.

3. **Receptarea DS** este garantată de perceperea auditivă, de conștientizarea situației ambientale (v. 2.2.1.) și de controlul auditiv (v. 2.2.2.).

3.1. Receptarea textelor oralizate. Problemele de receptare și de integrare cognitivă a textelor oralizate cresc și mai mult în situația în care oratorul alege să citească în loc să vorbească liber. Memoria imediată a interpretului este adaptată emisiei procursive și

France) și sigla căilor ferate române SNCFR. Pericolul este mai mare între limbile apropiate, alunecarea fonetică având tendința de a înlocui, neinspirat, traducerea.

¹¹ Reținem câteva exemple de anticipări lingvistice pentru conectorii care introduc argumente. Pentru primul argument : *în primul rând, mai întâi de toate, să începem prin, trebuie amintit mai întâi că* ; pentru argumentele următoare : *în al doilea rând, în plus, în continuare, la fel, pe de o parte... pe de altă parte, nu numai... ci și*, pentru ultimul argument : *în fine, pentru a termina, în ultimul rând, nu în ultimul rând*.

spontane a vorbirii, astfel încât particularitățile verbale (locvacitate, concizie, rapiditate, lentoare) sunt acceptate cu ușurință de destinatar și de interpret. Spre deosebire de oratorul care își elaborează discursul pe măsură ce îl gândește, oratorul care citește nu își folosește memoria imediată procursivă și comprehensibilitatea DS este drastic diminuată. Dacă citește prea repede, o avalanșă de cuvinte năvălește în mintea destinatarului sau publicului sursă (PS) și a interpretului afectând receptarea; dacă citește prea lent, cuvintele ies din intervalul mnezic care îi permit ascultătorului să reconstituie sensul global al DS. Neputând fi asimilate cu aceeași ușurință ca DS spontane, textele oralizate sunt tratate și redactate în IS la nivelul limbii, ceea ce duce la apariția a numeroase interferențe și probleme de restructurare sintactică.

3.2. Controlul auditiv (v. 2.2.2.).

Concluzie

Pentru a garanta trecerea de la un DS la un DȚ coerent și corect, interpretul se confruntă cu aceleași obstacole ca și traducătorul, dar constrângerea suplimentară care apare este legată de cvasi simultaneitatea producerii DȚ care nu îi mai permite să reflecteze îndelung asupra soluțiilor de reformulare în LTȚ. Cunoașterea caracteristicilor IS, antrenarea memoriei și a atenției auditive, controlul exercitat asupra fluxului vorbirii, alături de competențele lingvistică, tematică și terminologică îi pot asigura interpretului bagajul profesional necesar îndeplinirii unei activități de calitate.

Bibliografie

- Gile, Daniel (1995): *Regards sur la recherche en interprétation de conférence*, Lille, Presses Universitaires de Lille.
- Lederer, Marianne (1981): *La traduction simultanée*, Paris, Minard.
- Seleskovitch, Danica, Lederer, Marianne (1993) : *Interpréter pour traduire*, Paris, Didier Éruditions, 4e édition, coll. „Traductologie”.
- Seleskovitch, Danica, Lederer, Marianne (2002): *Pédagogie raisonnée de l'interprétation*, Paris, Didier Éruditions, 2e édition coll. „Traductologie”.